

УДК 378.147.091.33-027.22:001.891.

Полетай Олена

ORCID 0000-0002-6966-0205

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: elena-poletaj@ukr.net

РОЛЬ КЕРІВНИКА У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті розглядається роль керівника на різних етапах створення науково-дослідної роботи студентами в закладах вищої освіти. Акцентується увага на алгоритмі співпраці здобувача освіти з фахівцем-науковцем, який організує дослідницьку діяльність. Зазначено, що важливим компонентом професійної підготовки фахівця є науково-дослідна робота, що сприяє розвитку критичного і творчого мислення, навчає пошукової і дослідницької діяльності і розвиває вміння застосовувати дослідницькі методи для вирішення практичних питань та завдань освітнього процесу здобувачів освіти.

Мета роботи: проаналізувати та розкрити роль керівника науково-дослідної роботи здобувача освіти.

Методологія роботи базується на системному теоретичному аналізі наукової та навчальної літератури, публікацій; узагальненні результатів досліджень інших науковців та власного практичного досвіду керівництва науковими дослідженнями; уточнення основних етапів щодо організації і методики науково-дослідної роботи студента.

Наукова новизна. Уточнено та узагальнено інформацію щодо ролі і практичного вкладу наукового керівника в алгоритм організації науково-дослідної роботи здобувача освіти.

Висновки. Науково-дослідна діяльність вимагає від дослідника високого рівня знань щодо предмета дослідження, навичок обробки інформації з різноманітних доступних джерел, вміння застосувати різні методики і технології дослідження, оволодіти навичками виявити важливе і робити його опис, аналізувати отримані проміжні результати, робити узагальнення та висновки. Процес такої роботи це завжди творчість, це набуття і відкриття чогось нового і необхідного для суспільства, навіть якщо це просто власний досвід. Тому, роль керівника в зазначеному процесі беззаперечно важлива і необхідна. Саме керівник може зробити виконання наукового дослідження для здобувача освіти цікавим приємним процесом, в ході якого можливий розвиток особистісних природних задатків, здібностей і творчих індивідуальних можливостей.

Ключові слова: науково-дослідна робота, самостійна робота, керівник науково-дослідної роботи, здобувач освіти.

Постановка проблеми. Важливий компонент професійної підготовки майбутнього фахівця – це науково-дослідна робота студента, що сприяє розвитку критичного і творчого мислення, навчає пошукової і дослідницької діяльності і розвиває вміння застосовувати дослідницькі методи для вирішення практичних питань та завдань освітнього процесу здобувачів освіти. Зазначена діяльність представлена закладами освіти у різних формах навчальної роботи: реферати, курсові роботи з освітнього компоненту, бакалаврські та магістерські дослідження і проекти, участь в конференціях, студентських олімпіадах, тощо. Організація такої діяльності покладена на кафедри університету, що реалізується не тільки виконанням компонентів ОПП та їх контролем, а ще й завдяки участі у міжнародних програмах дослідження, грантах, конкурсах та організації науково-дослідної роботи в інших закладах освіти. Ця робота мобілізує здобувача освіти до підвищення якості його знань через самостійну пізнавальну активність, бо саме пізнавальний інтерес сприяє позитивному ставленню до навчального процесу. Добре якщо таку науково-дослідну діяльність студент розпочав ще навчаючись у закладі загальної середньої або профільної освіти, тому що в ході дослідницької співпраці з вчителем в учня розвиваються його природні задатки, творчі процеси і це допоможе йому в майбутній самореалізації.

Самостійна робота – це важливий орієнтир у процесі формування кожної особистості, вона сприяє розвитку активної розумової і творчої діяльності. Саме тому потрібно навчати кожного окремого індивіда організації самостійної роботи з наукового напрямку і саме тут важлива роль людини, яка буде

скеровувати, коригувати і надавати допомогу у такій нелегкій справі. Тому дуже важливо, щоб студенти знали алгоритм співпраці з фахівцем-науковцем, який організує їх дослідницьку діяльність.

Мета роботи: проаналізувати та розкрити роль керівника науково-дослідної роботи здобувача освіти.

Методологія роботи базується на системному теоретичному аналізі наукової та навчальної літератури, публікацій; узагальненні результатів досліджень інших науковців та власному практичному досвіді керівництва науковими дослідженнями; уточнення основних етапів щодо організації і методики науково-дослідної роботи студента.

Наукова новизна: уточнено та узагальнено інформацію щодо ролі і практичного вкладу наукового керівника в алгоритм організації науково-дослідної роботи здобувача освіти.

Науково-дослідна робота студента забезпечується нормативно-правовою базою: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», та ін.

Науковці нашого університету Пригодій А. [2], Носовець Н. [4], Полетай В. [5], Видра О. [3], Джевага Г. [6] та інші, організовують наукову роботу здобувачів освіти у закладах вищої та загальної середньої і профільної освіти, щодо виконання курсових робіт, бакалаврських та магістерських досліджень, науково-дослідницьких робіт Малої академії наук, тощо.

Історичні джерела нам розкривають відомості щодо розвитку освіти і науки в різні періоди поступу людства, констатуємо, що молоді люди завжди прагнули отримати знання які допоможуть зрозуміти не зрозуміле та логічно його пояснити. Бекон Ф. говорив, що «істинна і законна мета всіх наук у тому, щоб забезпечувати життя людства новими винаходами і багатствами» [1].

Процес пізнання можливий, якщо людина сама приймає участь або взаємодіє з навколишнім світом, світом людей, світом явищ і дійсності. Рушійною силою наукового пізнання є практика. Це дає реальну можливість через спостереження і дослідження пізнати всі реалії, що оточують нас в повсякденному житті і тим самим примножити знання. Однією із форм реалізації наукового пізнання є наукове дослідження.

Вивчення проходить від простого до складного, поступово розглядаючи всі найменші частини сукупності. Наукове дослідження – це цілеспрямоване вивчення за допомогою наукових методів явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки і практики рішень [1]. Дослідження починається із індивідуального творчого задуму, якому передують робота по збиранню фактів, що цікавлять дослідника. Метою вищезазначеного є ґрунтовне різнобічне вивчення явища або процесу, його внутрішніх або зовнішніх зв'язків, особливостей щодо передумов або прийнятних спеціально створених умов, їх вплив на досліджуване, тощо. Зрозуміло, що передбачена робота має на меті велику затрату часу, енергії, власних сил і творчого пошуку, тому виконання такої роботи буде успішніше, якщо керувати буде досвідчений науковець. Від керівника науково-дослідної роботи здобувача освіти залежить: по перше – мотивація до дослідження, орієнтири в роботі щодо об'єкта та предмета дослідження і реальна підтримка здобувача освіти в процесі; по-друге, виконання поставленої мети, завдань, організації самого дослідження та отримання результатів; і, по-третє, наукова інтерпретація результатів, формування висновків та правильне оформлення наукового дослідження. Констатуємо, що від керівника залежить успіх майбутнього дослідження, а отже потрібно знати, як обрати з багатьох науковців саме такого, з яким буде продуктивна співпраця.

Науковий керівник повинен бути досвідченим у напрямку наукової роботи студента, мати наукові статті щодо предмету і об'єкту дослідження. Здобувачу освіти бажано дізнатися про комунікацію майбутнього керівника з іншими дослідниками, щоб забезпечити легку і приємну співпрацю під час наукової роботи та впевнитися щодо бажання працювати зі студентом і зацікавленості з обраного наукового напрямку дослідження.

Початок роботи (початковий етап) починається з вибору теми і керівник надає практичну допомогу в цій складній дилемі, щодо актуальності і своєчасності дослідження. Вибір теми повинен відображати освітні інтереси самого студента і можливість виконання практичної складової у регіоні, де знаходиться заклад освіти. Наступний етап – опрацювання літератури, що допоможе розкрити сутність досліджуваного процесу з точки зору нових знань. Роль керівника – рекомендувати здобувачу ретельно опрацювати нормативно-правову базу з питання, новітні наукові статті, публікації, підручники та монографії і переглядати список опрацьованої літератури студентом для визначення найбільш актуальної інформації.

Наступний етап роботи – визначення із планом дій та термінами виконання роботи. Остаточне уточнення теми після опрацювання літератури з напрямку. Розробка плану і доцільний вибір способів, методів та прийомів дослідження. Роль керівника допомагати в цьому процесі, а також пересвідчитися в актуальності теми, допомогти чітко визначити мету та завдання. Його періодичні консультації, продуктивне спілкування та експертність в зазначеній роботі – все це обумовлює успішне просування на всіх ланках роботи. Саме досвід керівника допоможе вам не зробити помилок і не втратити час по їх виправленню.

Важливе місце у науковому дослідженні займає експеримент, якому передують робота по збиранню матеріалів: збір та описування фактів, узагальнення за визначеними критеріями або компонентами, систематизація виявленого, чуттєве пізнання реальності, тощо. Вибір методів дослідження і методик залежить від можливостей дослідника, його знань, вмінь, наполегливості, матеріально-технічної бази закладу та вміння керування науковим керівником. Саме керівник може дати пояснення щодо практичного і доцільного застосування методик. В ході експериментальної роботи, керівник дає поради щодо опанування обраних методик дослідником, що може впливати на якість отриманих результатів та зменшує вірогідність похибок. Дослідження починається з отримання фактів, тобто з всього, що створює картину світу: природні явища, суспільні відносини, зміни в системах, національна педагогічна спадщина, тощо. Важливим є також визначення кількості повторів, серій експериментів, що важливо для достовірності отриманих результатів.

Наступний етап – опрацювання, тлумачення та оцінка результатів дослідження. Роль керівника в цьому процесі, допомогти критично оцінити отримані результати, тобто порівняти отримане із прогнозованим результатом; виділити основне від другорядного, випадкового; систематизувати за окремими ознаками і зробити наголос на очевидні зв'язки процесів або закономірностей; словесно оформити у науковому стилі.

Неоціненна допомога керівника саме в організації експериментального дослідження, тому що він знає як, яким чином і має можливості щодо локацій проведення експерименту. Науковці України постійно підтримують міжособистісні зв'язки. Тому, за необхідності провести невелике дослідження, використовуючи матеріальну базу іншої установи за місцем роботи науковця-колеги не викликає негативу, а навпаки сприяє в організації емпіричного дослідження на місці. Прикладом організації такого експерименту є допомога учениці профільної школи (ліцею) щодо організації дослідження метою якого було дослідити вплив тривоги на функціональний стан організму дітей підліткового віку. Об'єктом дослідження був психічний та функціональний стан організму. Предметом дослідження визначено стан нервової системи та функціональний стан організму дітей підліткового віку за умов тривалого та інтенсивного впливу емоційного стресу, викликаного активними бойовими діями. Беззаперечною актуальністю досліджуваної теми. Були обрані регіони такі як місто Чернігів (був під впливом активних бойових дій, перебував в окупації і розташований на кордоні що постійно обстрілюється) та громади, в яких не велись активні бойові дії, та знаходились на різному віддаленні від фронту: у Вінницькій області місто Могилів-Подільський і в Чернівецькій області селище Шебутинці. Завдяки керівнику і науковій спільноті була створена можливість провести таке дослідження. Ліцеїстка отримала досвід по набуттю нових знань і умінь дякуючи доцільно створеній науково-дослідницькій роботі під керівництвом досвідченого науковця. В наслідок цікаво організованої роботи дівчина хоче пов'язати свою майбутню професію із дослідженнями в хімії та біології.

Інший приклад проведення експерименту. Магістерське дослідження здобувача освіти стосувалося курсу «Педагогіка», а саме модулю «Історія педагогіки», щодо створення умов формування національно-патріотичної ідентичності здобувачів вищої освіти через вплив на них доповненого матеріалу модуля. Об'єктом дослідження була професійна підготовка майбутніх учителів технологій. Предметом дослідження формування національно-патріотичної ідентичності майбутніх учителів технологій під впливом модулю «Історія педагогіки». Магістрант знаходився в місці, що наближене до кордону з російською федерацією і перебуває під обстрілами. У здобувача освіти була змога збирати і аналізувати необхідний матеріал, що стосується дослідження. Керівник організував періодичне підключення через застосунок Google Meet згідно розкладу навчання другого курсу (тому що саме там викладався зазначений модуль) де і проходила робота по ознайомленню з національним спадком в освіті та науці на прикладах наших видатних гетьманів, педагогів і відомих діячів свого часу які виступали за незалежність України, за навчання рідною мовою і за виховання підрастаючого покоління на своїх власних народних традиціях. Поєднання роботи керівника і здобувача освіти за місцем перебування дало позитивний результат. Експериментальне дослідження показало, що модуль «Історія педагогіки» дійсно позитивно і дієво впливає на формування національно-патріотичної ідентичності здобувачів вищої освіти в умовах змішаного навчання.

На основі проведеного аналізу зібраних матеріалів, статистичної обробки результатів експерименту та інтерпретації, формуються висновки – короткий письмовий звіт результатів. Дана частина дослідницької роботи обумовлена логікою проведеного дослідження і свідчить про її завершення. Виклад отриманих підсумків повинен співвідноситися із метою та завданнями, які були визначені і сформульовані у вступній частині. Як правило, студент готує складні розгорнуті висновки що ускладнюють процес розуміння досягнутого. Тому керівник повинен допомогти у формулюванні коротких і змістовних підсумків.

Роль керівника на завершальному етапі різнобічна: це і допомога в оформленні, і в корекції виявлених помилок, і в коректному вичерпному словесному оформленні висновків до роботи, а також, у розробці презентації і виступу до захисту, та психологічній підтримці здобувача освіти.

Висновки. Науково-дослідна діяльність вимагає від дослідника високого рівня знань щодо предмета дослідження, навичок обробки інформації з різноманітних доступних джерел, вміння застосувати різні методики і технології дослідження, оволодіти навичками виявити важливе і робити його опис, аналізувати отримані проміжні результати, робити узагальнення та висновки. Процес такої роботи це завжди творчість, це набуття і відкриття чогось нового і необхідного для суспільства, навіть якщо це просто власний досвід. Тому, роль керівника в зазначеному процесі беззаперечно важлива і необхідна. Саме керівник може зробити виконання наукового дослідження для здобувача освіти цікавим приємним процесом, в ході якого можливий розвиток особистісних природних задатків, здібностей і творчих індивідуальних можливостей.

References

1. Цехмістрова Г. С. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 280 с.
Sekhmistrova, H. S. (2008). Metodolohiya naukovykh doslidzhen'. Navchal'nyy posibnyk [Methodology of scientific research. Tutorial]. Kyiv, Ukraine. 280. [in Ukrainian].
2. Випускна робота бакалавра та магістра (методичні рекомендації до написання та правил оформлення). Укладач Пригодій А. В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2018. 36 с.
Vypuskna robota bakalavra ta mahistra (metodychni rekomendatsiyi do napysannya ta pravyl oformlennya) [Bachelor's and Master's theses (methodical recommendations for writing and design rules)] Ukladach Pryhodiyy, A. V. (2018). Chernihiv, Ukraine: Natsional'nyy universytet «Chernihivskyy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. 36. [in Ukrainian].
3. Видра О. Г., Карпенко І. М. Виконання проекту з дизайну сучасного одягу в японському стилі у старшій школі. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Вип. 2(158)*. Чернігів: НУЧК, 2019. С. 107–110.
Vydra, O. H., Karpenko, I. M. (2019). Vykonannya proyektu z dyzaynu suchasnoho odyahu v yapons'komu styli u starshiy shkoli [Implementation of a project on the design of modern clothes in Japanese style in high school]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. – Bulletin of the T. H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*. Chernihiv, Ukraine. 2(158). 107–110. [in Ukrainian].
4. Носовець Н. М., Терещенко О. В. Готовність майбутнього вчителя технологій до інноваційної педагогічної діяльності як складова професійної компетентності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 2(158)*. Чернігів: НУЧК, 2019. С. 241–247.
Nosovets, N. M., Tereshchenko O. V. (2019). Hotovnist' maybutn'oho vchytelya tekhnolohiy do innovatsiy-noyi pedahohichnoyi diyal'nosti yak skladova profesiynoyi kompetentnosti [The readiness of the future technology teacher for innovative pedagogical activity as a component of professional competence]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «Chernihivskyy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. – Bulletin of the T. H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*. Chernihiv, Ukraine. 2(158). 241–247. [in Ukrainian].
5. Полетай В. М., Полетай О. М., Васильченко А. В. Науково-дослідницька робота як складова професійної підготовки майбутніх педагогів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. № 144*. 2017. С. 387–390.
Poletay, V. M., Poletay, O. M., Vasylychenko, A. V. (2017). Naukovo-doslidnyts'ka robota yak skladova profesiynoyi pidhotovky maybutnikh pedahohiv [Scientific research work as a component of professional training of future teachers]. *Visnyk Chernihivsk'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. – Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical science.*, Chernihiv, Ukraine. 144. 387–390. [in Ukrainian].
6. Сила М. Ф., Джевага Г. В. Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів дослідницьких умінь. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. №. 140*. 2016. С. 188–191.
Syla, M. F., Dzhevaha, H. V. (2016). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv tekhnolohiy do formuvannya v uchniv doslidnyts'kykh umin' [Preparation of future teachers of technology for the formation of students' research skills]. *Visnyk Chernihivsk'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. – Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*. Chernihiv, Ukraine. 140. 188–191. [in Ukrainian].

Poletaj O.

ORCID 0000-0002-6966-0205

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Psychology and Methodology of Technological Education,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: elena-poletaj@ukr.net

THE ROLE OF THE SUPERVISOR IN THE STUDENTS` RESEARCH WORK

The article examines the role of the supervisor at different stages of creating a research work in higher education institutions. Attention is focused on the algorithm of cooperation between the student and the researcher who organises research activities. It is noted that an important component of professional training of a specialist is research work, which promotes the development of critical and creative thinking, teaches search and research activities and develops the ability to apply research methods to solve practical issues and tasks of the educational process of students.

The purpose of the study is to analyse and reveal the role of the supervisor of a student's research work.

The methodology of the work is based on a systematic theoretical analysis of scientific and educational literature, publications; generalisation of the results of research by other scientists and own practical experience in managing research; clarification of the main stages in the organisation and methodology of student research work.

Scientific novelty. The information on the role and practical contribution of the supervisor to the algorithm of organising the research work of the student is clarified and summarised.

Conclusions. Research activity requires a researcher to have a high level of knowledge about the subject matter, skills in processing information from various available sources, the ability to apply various research methods and technologies, master the skills to identify important things and describe them, analyse the intermediate results obtained, and draw generalisations and conclusions. The process of such work is always creative, it is the acquisition and discovery of something new and necessary for society, even if it is just one's own experience. Therefore, the role of the supervisor in this process is undoubtedly important and necessary. It is the supervisor who can make the implementation of scientific research for the student an interesting and enjoyable process, during which it is possible to develop personal natural inclinations, abilities and creative individual capabilities.

Keywords: research work, independent work, research supervisor, student, student's education.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Ребенок В. М.**